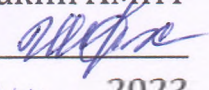

«Тасдиқ мекунам»
Директори Институти забон ва
адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ
Шарифзода Ф.Х.
«28» Апрел 2023

ХУЛОСАИ ШУРОИ ОЛИМОНИ ИНСТИТУТИ ЗАБОН ВА АДАБИЁТИ БА НОМИ РӮДАКИИ АМИТ

Диссертатсияи Каримов Самариддин Раҳматуллоевич дар мавзуи “Таҳлили лингвокултурологии лексикаи ҷавоҳирот ва сангҳои қиматбаҳо дар асоси осори хаттии забони адабии тоҷикии асрҳои X-XII” барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои филология аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ пешниҳод шудааст. Диссертатсия дар шӯбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти ИЗА АМИТ ба анҷом расидааст.

Роҳбари илмӣ: Қосимов Олимҷон Ҳабибович – доктори илми филология, профессори кафедраи методикаи таълими Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода.

Мавзуи диссертатсия дар шӯбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон аз 11.04.2017 бо қарори № 3 тасдиқ карда шудааст.

Диссертатсияи мазкур дар ҷаласаи муштаракӣ шӯбаҳои луғатшиносӣ ва истиҳот ва забони ИЗА муҳокима гардида, аз таърихи 28.01.2022, бо қарори № 4 барои дифоъ тавсия шудааст.

Шурои олимони ИЗА Диссертатсияи Каримов Самариддин Раҳматуллоевичро дар мавзуи “Таҳлили лингвокултурологии лексикаи ҷавоҳирот ва сангҳои қиматбаҳо дар асоси осори хаттии забони адабии тоҷикии асрҳои X-XII” бо иштироки муқарризон Холназарова Зебунисо, н.и.ф., дотсент ходими пешбари шӯбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ ва Мухторов Зайниддин Мухторович, доктори илмҳои филология, профессор, директори филиали Донишкадаи рушди менеҷменти Сингапур дар шаҳри Душанбе баррасӣ ва муҳокима намуданд.

Дар муҳокимаи Шурои олимони Институт, сараввал, диссертант Каримов Самариддин Раҳматуллоевич оид ба муҳтавои асосии диссертатсия маъруза намуда, ба саволҳои номзоди илмҳои филология,

дотсент Мирбобоев А. ва номзади илмҳои филология, дотсент Мирзоев С. ҷавобҳои пурра ва қонеҷкунанда дод.

Сипас, муқарризи Холназарова З. суҳанронӣ намуда, мавзӯро барои рушди илми забоншиносӣ, маҳсусан, баҳши луғатшиносӣ ва забоншиносии фарҳангӣ муҳим арзёбӣ намуд. Мавсуф таъкид намуд, ки таҳқиқи мавзуи мазкур аз масоили мубрам ва саривақтӣ буда, барои инкишофи минбаъдаи илми луғатшиносӣ, забоншиносии фарҳангӣ, этимология мусоидат намуда, маводи пураарзише дода метавонад.

Рисолаи мазкур, ки аз ҷониби унвонҷӯ Каримов Самариддин Раҳматуллоевич ба анҷом расидааст, доир ба омӯзиши вижагиҳои забонӣ-фарҳангӣ, сохторӣ ва этимологии вожагони ҷавохирот ва сангҳои қиматбаҳо дар осори хаттии забони адабии тоҷикии асрҳои X-XII аввалин таҳқиқот ба ҳисоб меравад. Диссертант дар се боб ва фаслу зерфаслҳои алоҳида ба ҳалли илмии мавзуи интихобшуда пардохтааст. Муҳаққиқ дар бобҳои алоҳида оид ба хусусиятҳои маъноиву сохторӣ ва этимологии вожагони ҷавохирот ва сангҳои гаронбаҳо, баъзе аз филизоти қиматбаҳо дар осори хаттии тоҷикии қарнҳои X-XII-и тоҷикии форсӣ андешаронӣ намуда, ҳамчун муҳаққиқ мавқеи илмии худро муайян намудааст.

Вале бояд тавзеҳ дод, ки дар рафти баррасии диссертатсияи тақризшаванда дар баробари комёбиву муваффақиятҳои зиёди илмӣ якҷанд иштибоҳ ба чашм расид, ки ислоҳи онҳо аз аҳамият холи нест:

1. Ғалатҳои имлоӣ ва услубӣ дар диссертатсия дучор меоянд, ки ба таҳрири ниҳойӣ ниёз доранд.
2. Истифодаи ноҷои пешоянду пасоянд, ҷонишин ва пайвандакҳо ё сарфи назар шудани ҷузъи пешояндҳо: бархе (аз) луғатшинорон ва ғ.
3. Дар нуктаҳои асосие, ки барои ҳимоя пешниҳод шудаанд, бояд масъала гузошта, вазифаро муайян кард, зеро нуктаҳо ҳанӯз таҳқиқ нашуда, балки барои таҳқиқ пешниҳод мешаванд, аз ин рӯ, тарзи ифодаро бояд тағйир дод (с.8, фишурда).
4. Бандҳои 5, 7, 8, 9-уми хулоса нобарҷо оварда шудаанд. Бахусус, банди 7 “Аз омӯзиши вожагони ифодагари номи растаниҳо ва наботот ба монанди боғ, гул, растани беша, полез ва ғ. (с.154)

Дар хулоса Холназарова З. иброз дошт, ки диссертатсия кори илмӣ-таҳқиқотии анҷомёфта буда, ба ҳимоя барои дарёфти даралаи илмӣ номзади илми филология, аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ тавсия карда мешавад.

Тақризи муқарризи холиси дуҷум – доктори илмҳои филология, профессор Мухторов Зайнидин Мухторовичро узви шуро Каримова

Ҳилола қироат кард. Муқарриз Мухторов З.М. қайд намудааст, ки мавзуи мазкур дар забоншиносии тоҷик яке аз мавзуҳои мубрам буда, омӯзиши паҳлуҳои лингвокултурологии вожағони ҷавохирот ва санғҳои гаронбаҳо қадами устувор дар илми забоншиносии тоҷик мебошад. Диссертатсия мувофиқ ба талаботи навтарин таҳия гардида, нахустин таҳқиқоти муфассалу мукамал дар самти пажӯҳиши лексикаи марбут ба соҳаи ҷавохирот ва санғҳои гаронбаҳо ба шумор меравад. Бо вучуди дастовардҳои зиёди илмӣ чанд камбудҳои ҷузъӣ ҷой доранд, ки ислоҳи онҳо ба манфиати кор хоҳад буд:

1. Диссертант ҳангоми таҳлили мисолҳо паҳлуҳои гуногуни забониву лингвокултурологии вожағоро баъзан истисно намудааст.

2. Ғалатҳои услубӣ дар рафти баёни андешаҳои муаллиф ҷой доранд.

3. Дар диссертатсия то андозае ғалатҳои имлоӣ ва услубӣ ба назар мерасанд. Диссертант баъзе калимағоро дар қолаби Қоидаи имлои пешин овардааст.

Хулоса, Мухторов З.М. диссертатсияро кори илмӣ анҷомёфта шуморида, онро ба ҳимоя барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илми филология, аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ тавсия намудааст.

Ҳамин тариқ, вобаста ба баромади муқарризон – номзади илмҳои филология, дотсент, ходими пешбари шуъбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти ИЗА Холназарова З. ва тақризи мусбати профессор Мухторов Зайниддин Мухторович, директори филиали Донишқадаи рушди менечменти Сингапур дар шаҳри Душанбе Шурои олимони ИЗА АМИТ нисбат ба аҳаммияти илмӣ диссертатсияи Кримов С.Р. ба чунин хулоса омад:

Диссертатсия ба мавзуи хеле муҳим ва ҳалталаби забоншиносӣ бахшида шуда, диссертант бамаврид таъкид менамояд, ки вижагиҳои маъноӣ, забонӣ-фарҳангӣ, сохторӣ ва этимологии вожағони ҷавохирот ва санғҳои гаронарзиш дар ин давраи таърихӣ хусусиятҳои хоси худро доранд.

Муҳаққиқ қайд намудааст, ки дар забоншиносии тоҷик мавзӯе, ки бевосита ба таҳлили лингвокултурологии вожағони ҷавохирот ва санғҳои гаронбаҳо бахшида шуда бошад, анҷом наёфтааст. Дар ин асос таҳқиқи мазкур барои пажӯҳишҳои минбаъдаи илмиву назариявӣ дар ин самт метавонад ҳамчун замина хизмат кунад.

Унвонҷӯ ҷиҳати ба мақсаду ҳадафҳои худ ноил шудан, ҳаллу фасли вазифаҳои зеринро зарур мешуморад:

- муайян намудани мавқеи забонӣ-фарҳангии вожаҳои ифодакунандаи номи ҷавоҳирот ва сангҳои қиматбаҳо дар осори хаттии забони тоҷикии асрҳои X-XII;

- нишон додани вобастагии маъноӣ дар мисоли фарҳанг ва забон, вижагиҳои ҳунари мардумӣ, суннат ва урфу одати милли;

- муайян кардани мавқеи истеъмоли калимаҳои ин ғурӯҳ дар осори хаттии забони давраи мавриди назар;

- таҳлили луғавӣ ва маъноии вожаҳои ифодагари ҷавоҳирот ва сангҳои қиматбаҳо дар осори хаттии забони адабии тоҷикии асрҳои X-XII;

- ғурӯҳбандии вожаҳо ба қабатҳои гуногуни луғавию маъноӣ;

шарҳу тафсири вожаҳои ифодагари ҷавоҳирот ва сангҳои қиматбаҳо аз рӯйи тобишҳои маъноӣ;

- таҳлили луғавӣ ва сохториву маъноии вожаҳои ифодагари ҷавоҳирот ва сангҳои қиматбаҳо;

- таҳлили этимологии вожаҳои ифодагари ҷавоҳирот ва сангҳои қиматбаҳо;

- мансубияти вожаҳои ҷавоҳирот ва сангҳои гаронбаҳо ба ҳиссаҳои нутқ.

Диссертант масъалаҳои зеринро барои ҳимоя пешниҳод кардааст:

1. Дар осори адабии тоҷикии асрҳои X-XII ғурӯҳҳои лексии таркиби луғавии забони тоҷикӣ, ки ҳанӯз мавриди омӯзиш қарор нагирифтаанд, зиёд аст ва ЛҚСҚ як баҳши муҳимми онҳо ба ҳисоб меравад.
2. ЛҚСҚ бо вижагиҳои маъноии асливу маҷозии худ аз ғурӯҳҳои дигари вожаҳо аз нигоҳи семантика тафовути кулӣ доранд, онҳо дар матн дар ҳамнишинӣ бо дигар воҳидҳои луғавӣ маъноҳои нав ва тобишҳои гуногунро ба вуҷуд меоваранд.
3. Бовару эътиқодҳои мардумӣ дар мавриди сангҳои гаронбаҳо, ба ҳаёти рӯзмарраи мардум вобаста гардидани бархе аз онҳо сабаб гардидааст, ки ин ғурӯҳи вожаҳо дар забони адабии тоҷикии ин давра серистеъмол шуда, андешаҳои одамонро бо падидаҳои устуравӣ ва диниву фарҳангӣ пайванд созанд ва дар инзами на боиси пайдоиши тобишҳои нави маъноии ин ғурӯҳи вожаҳо гарданд.
4. Нишон додани мавқеи ЛҚСҚ дар раванди калимасозӣ.

5. Як қисми ЛЧСҚ-и осори хаттии тоҷикии асрҳои X-XII-ро вожағони мансуб ба филизоти гаронарзиш ташкил додаанд, ки онҳо дар дохили матн баъзан бо ҷавоҳирот ва санғҳои қиматбаҳо дар як майдони маъноӣ қарор гирифтаанд.

6. Муайян кардани этимологияи ЛЧСҚ ва нишон додани вижагиҳои онҳот ҳангоми иқтибосшавӣ.

7. Ҳамзамон, чанде аз ин гурӯҳи вожаҳои забони тоҷикӣ ҳангоми гузариш ба дигар забонҳо асолати худро нигоҳ доштаанд.

Муҳтавои мавзуи диссертатсия дар 5 мақолаи илмӣ, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Комиссияи олии аттестатсионии Федератсияи Русия ба таъби расидаанд, дарҷ гардидааст:

[1-М]. Каримов С. Р. Номи ҷавоҳирот ва санғҳои қиматбаҳо дар ашъори Рӯдакӣ [Матн] / С. Р. Каримов // Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2018, №2. С. 146-151.

[2-М]. Каримов С. Р. Роҷеъ ба усули лингвокултурологии таҳқиқоти забоншиносӣ. [Матн] / С.Р.Каримов // Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, №2, 2019. С. 213-216.

[3-М]. Каримов С.Р. Баррасии лингвокултурологии вожаҳои динор ва дирам дар асрҳои X-XII дар забони тоҷикӣ [Матн] / С.Р. Каримов // Ахбори Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, №4, 2021. С. 184-187.

[4М]. Каримов С.Р. Таҳлили лингвокултурологӣ, сохторӣ ва этимологии се вожаи ифодакунандаи номи ҷавоҳирот ва санғҳои гаронбаҳо дар осори хаттии забони адабии асрҳои X-XII [Матн] / С.Р. Каримов // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, №1, 2022. С. 232-237.

[5М]. Қосимов О.Ҳ., Каримов С.Р. Баъзе хусусиятҳои калимасозии вожағони ҷавоҳирот ва санғҳои қиматбаҳо дар осори асрҳои X-XII-и форсу тоҷик [Матн] / О.Ҳ. Қосимов, С.Р. Каримов // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, №3, 2022. С. 139-146.

Инчунин, муаллиф барои расидан ба мақсаду ҳадафҳои таҳқиқ ба пажӯҳиши назариявии донишмандони соҳа М. Баҳор, П. Н. Хонларӣ, Ж. Лазар, В. С. Расторгуева, Д. Эделман, Ш. Рустамов, М.Н. Қосимова, Д. Саймиддинов, Т. Н. Хаскашев, Ҳ. Мачидов, Б. Камолитдинов, Д. Хоҷаев, А. Ҳасанов, Назарзода С., Шарифзода Ф., О.Ҳ. Қосимов, М.Қ. Саломов, Р. Шодиев, А.Б. Ҷобиров, М. Броимшоева, М. Бобомуродова, Б. Фараҳвашӣ, Ҳ.

Р. Боғбедӣ, М. Абулқосимӣ, Э. Баҳромӣ, М. Ҳасандӯст така намуда онҳоро сармашқи кори худ қарор додааст.

Навгониҳои илмии диссертатсия дар он зоҳир мешавад, ки таҳқиқоти мазкур яке аз аввалин пажӯҳиши илмӣ дар соҳаи забоншиносӣ, бавижа риштаи забонӣ-фарҳангии воҳидҳои луғавии марбут ба лексикаи ҷавохирот ва сангҳои гаронбаҳо ба ҳисоб меравад, ки дар он хусусиятҳои корбурди вожаҳои ифодакунандаи номи ҷавохирот ва сангҳои қиматбаҳо дар осори хаттии забони тоҷикии асрҳои X-XII баррасӣ гардида, хусусиятҳои луғавӣ ва маъноиву фарҳангии онҳо мушаххасан нишон дода шудаанд.

Аҳаммияти назарӣ ва амалии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки диссертатсияи мазкур дар самти омӯзиши ҷиҳатҳои забонӣ-фарҳангии лексикаи ҷавохирот ва сангҳои қиматбаҳо дар осори хаттии забони адабии тоҷикии асрҳои X-XII пажӯҳиши нахустин ва мушаххаси илмӣ мебошад.

Фишурдаи рисола ва мақолаҳои ба таъбъ расонидаи муҳаққиқ муҳтавои рисолаҳо комилан инъикос менамоянд.

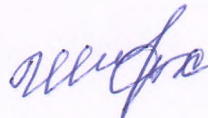
Хулоса, вобаста ба дастовардҳои зикршуда, Шурои олимони Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ бо қарори № 1 аз 27.01.2023 кори диссертатсионии Каримов Самариддин Раҳматуллоевичро кори илмӣ-таҳқиқотии муҳиму арзишманд ва комилан анҷомёфта меҳисобад. Диссертатсия ва автореферати он ба талаботи таълифи корҳои илмӣ, Низомномаи Шурои диссертатсионӣ, Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва Тартиби додани унвонҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, пурра ҷавобгӯ мебошад. Шурои олимони Институт дар асоси тақризи мусбат ва баромади муқарризи холиси яқум – номзади илмҳои филология, дотсент Холназарова З. ва тақризи мусбати муқарризи холиси дуум – доктори илмҳои филология Мухторов З.М. диссертатсияи Каримов Самариддин Раҳматуллоевичро дар мавзӯи «Таҳлили лингвокултурологии лексикаи ҷавохирот ва сангҳои қиматбаҳо дар асоси осори хаттии забони адабии тоҷикии асрҳои X-XII» ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-067-и назди Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ барои ҳимоя ва дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филология, аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ пешниҳод менамояд.

Хулоса дар ҷаласаи васеи Шурои олимони Институт қабул гардид.

Иштирок доштанд: 15 нафар аъзои Шурои олимони.

Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарafdор» - 15 нафар, «зид» - нест,
«бетараф» - нест. Сурагчаласаи № 1, аз 27.01.2023.

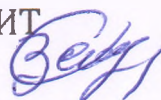
Раиси Шурои олимон,
доктори илмҳои филология
тел: (+992) 918-62-46-54
почтаи эл.: farangis70@mail.ru

Шарипова Ф.Х.

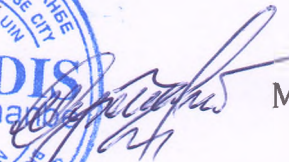
Муқарризони холис:

н.и.ф., дотсент, сарходими
шуъбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти Институти
забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ
тел: (+992) 900-57-66-66

Холназарова З.

д.и.ф., директори филиали Донишгоҳи
рушди менеҷменти Сингапур
дар шаҳри Душанбе

Мухторов З.

Котиби Шууро
тел: (+992) 98-521-00-06
почтаи эл.: sun1989@list.ru

Муҳаммадхочаева Р.

Имзоҳои Шарифзода Ф., Холназарова З.
ва Муҳаммадхочаева Р.-ро тасдиқ мекунам.
Нозири калони кадрҳои Институти забон ва
адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ

Нарзиқулова Ҳ.

Маълумот дар бораи иртибот:
734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ 21. Тел.: +992 (37) 227-29-07,
221-70-30, E-mail: iza_rudaki17@mail.ru,
<http://www.iza.tj>